

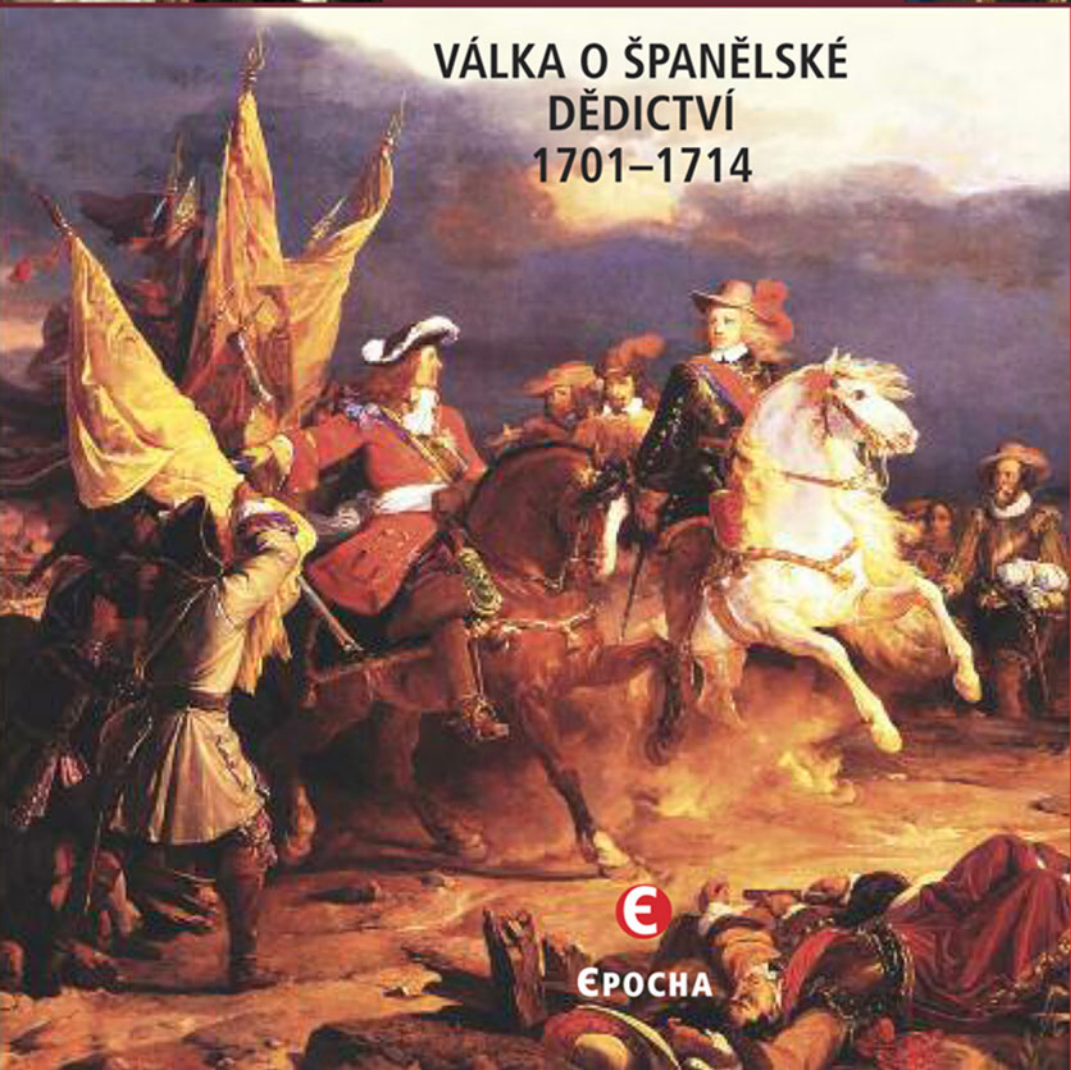
PETRA KODETOVÁ

Soumrak krále Slunce

VÁLKA O ŠPANĚLSKÉ
DĚDICTVÍ
1701–1714

EPOCH A

EDICE

Polozapomenuté
války

POLOZAPOMENUTÉ
VÁLKY

Ediční rada edice Polozapomenuté války

doc. PhDr. Ivana Čornejová, CSc. (Ústav dějin UK a archiv UK)

prof. PhDr. Radek Fukala, Ph.D. (FF UJEP Ústí nad Labem)

doc. PhDr. Jan Halada, CSc. (FSV UK, Institut komunikačních studií
a žurnalistiky)

PhDr. Petr Hofman (Vojenský historický archiv)

prof. PhDr. Martin Kovář, Ph.D. (FF UK, Ústav světových dějin
na FF UK)

prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc. (FF UK a Technická univerzita Liberec)

PhDr. Karel Richter, CSc. (Klub autorů literatury faktu)

prof. PhDr. Aleš Skřivan, CSc. (FF UK, Ústav světových dějin)

POLOZAPOMENUTÉ VÁLKY

EDICE

PETRA KODETOVÁ

Soumrak krále Slunce

VÁLKA O ŠPANĚLSKÉ
DĚDICTVÍ 1701–1714

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Recenzovali

prof. PhDr. Aleš Skřivan, CSc.

PhDr. Jaroslav Valkoun, Ph.D.

Copyright © Petra Kodetová, 2017

Cover © Karel Kárász, 2017

Drawings © Martin Ďásek, 2017

Czech Edition © Nakladatelství EPOCH, Praha 2017

ISBN (pdf) 978-80-7557-370-4

OBSAH

Úvod.....	9
I. Poslední Habsburk na španělském trůnu	15
Nástup Karla II.	16
Dědictví španělských princezen	23
Francouzsko-rakouská jednání.....	25
Po devítileté válce	29
II. Španělské dědictví koncem 17. století.....	33
III. Nástup Filipa V. ve Španělsku	53
Smrt Karla II.....	54
Filip z Anjou španělským králem	57
Reakce Vídně na jmenování Filipa V.....	62
Příjezd Filipa V. do Španělska	64
IV. Evropa na cestě k válce	71
Tradiční nepřítel Francie: Spojené nizozemské provincie.....	74
Vznik Velké aliance.....	78
Boje na italské půdě	81
Anglie vstupuje do války	94
V. První roky války	97
Francouzští spojenci	104
Boufflers vs. Marlborough v boji o nizozemské pevnosti	107
Boje na říšském území	112
Námořní boje a bitva u Viga	118
Boje v Itálii v roce 1702	121
VI. Cesta k Blenheimu	125
Dobytí Bonnu	128
Bitva u Ekeren	130
Boje na Rýně	133
Spojenectví a aliance v roce 1703	137

VII. Francouzská porážka u Blenheimu	143
Situace na počátku roku 1704	144
Bitva u Blenheimu	147
Počátek válečných akcí ve Španělsku	156
Evropa po Blenheimu	165
VIII. Ztráta Milánska a tajná jednání se spojenci	171
Bitva u Ramillies	172
Dobytí Turína a situace v Itálii roku 1706	179
Španělsko roku 1706	183
Francouzská jednání	187
Bitva u Almanzy	190
Válečné akce roku 1707	193
Rok 1708 na evropském bojišti	197
IX. Cesta k Malplaquetu a geertruiden-bergská jednání	205
Situace Francie na přelomu let 1708 a 1709	206
Tažení 1709 a bitva u Malplaquetu	211
Obnovení mírových jednání v Geertruidenbergu	222
X. Válečné události roku 1710 a jednání v Londýně	225
Situace ve Španělsku	226
Situace v Nizozemí a v Říši	229
Tažení roku 1711	234
Boje v koloniích a válka královny Anny	237
XI. Kongres v Utrechtu a bitva u Denain	239
Snaha o ukončení bojů	240
Bitva u Denain	247
Situace po bitvě u Denain	252
XII. Kongres v Rastattu a konec válečných akcí	259
XIII. Závěr	267
Chronologie	272
Bibliografie	275
Vydané prameny	275
Literatura	276

Úvod

V roce 1701 vznikly v dílně významného francouzského malíře Hyacintha Rigauda dva velice podobné obrazy Ludvíka XIV. Na prvním je třiašedesátiletý panovník znázorněn ve své majestátnosti, opásán mečem Karla Velikého, který se tradičně užíval při korunovačním ceremoniálu, pravou rukou opírající se o žezlo, jež spočívá na podušce vedle královské koruny. Na tomto portrétu, který byl původně určený vnukovi Ludvíka XIV., španělskému králi Filipovi V., je podoba francouzského panovníka pravděpodobně značně zidealizovaná, ale majestátnost a důstojnost, jež mělo toto dílo vyvolat, na nás dýchá dodnes.

Na druhém obraze, na kterém se postoj ani gesto francouzského krále příliš neliší od prvního, je Ludvík XIV. zobrazen jako vojevůdce. Jeho útlé nohy, jež tvoří pod záplavou hermelínového pláště, posetého francouzskými královskými liliemi, dominantní prvek prvního plátna, jsou na druhém skryté ve vysokých vojenských botách, žezlo, o něž se král opírá, vystřídal dalekohled, přilba královskou korunu. I scéna obrazu se změnila: král Slunce se nenachází pod červeným baldachýnem v pohodlném korunovačním sále ve Versailles, nýbrž pod širým nebem, dokonce na dohled od bitevního pole.

Dva aspekty charakterizují dobu tohoto panovníka – absolutní vláda a válečné konflikty. Přesto když se dnes vysloví jméno Ludvíka XIV., kterého sami Francouzi zařadili až na padesáté místo v anketě Největšího Francouze například za Zinedina Zidana, Charlese Aznavoura nebo Simone Signoretovou, mnohým se vybaví nákladný život ve Versailles, vysoké počty králových metres a zhýralý životní styl. Je samozřejmě pravda, že Ludvík XIV. během dlouhé doby své vlády vytvořil z versailleského paláce honosnou rezidenci budící obdiv a především závist všech ostatních evropských panovníků. Kolem své osoby vybudoval určitý kult a stal se, přesně ve shodě s označením král Slunce, středobodem života svých dvořanů. Na druhé straně není možné mu upřít vladařské schopnosti, které se projevíly v domácí i zahraniční politice, v níž můžeme vysledovat několik hlavních linií, jichž se Ludvík XIV. držel po celou dobu své vlády.

Francouzskou zahraniční politiku, podobně jako zahraniční politiku jiných státních útvarů v různých epochách, determinoval vztah k jejím sousedům – především Španělsku a Říši. Francie a Španělsko se během třicetileté války ocitly v nepřátelských táborech a klid zbraní

mezi oběma zeměmi nastal až v roce 1659 Pyrenejským mírem, jehož součástí byl sňatek Ludvíka se španělskou princeznou Marií Terezou. Právě proti Španělsku vedl Ludvík XIV. svou úplně první válku – tzv. devoluční, kterou zahájil šest let po nastolení své osobní vlády. Celou Evropu tehdy překvapila připravenost Francie a velikost její armády. Rychlý postup francouzských vojsk současně zaskočil do té míry, že se proti Francii velmi rychle vytvořila silná koalice Spojených nizozemských provincií, Anglie a Švédska. Když Ludvík XIV. pochopil, že nenastala vhodná doba na připojení části Španělského Nizozemí (dnešní Belgie), rozhodl se vyčkat na příhodnější okamžik, kterým se jevila smrt španělského krále Karla II., jež se očekávala po celou druhou polovinu 17. století.

Popsat zjednodušeně francouzsko-habsburské vztahy není úplně možné. Pokud jde o vztah Ludvíka XIV. k císaři, kterým byl po většinu jeho vlády Leopold I., panovaly mezi oběma muži, jimž v žilách kolovala stejně tak habsburská jako bourbonská krev, rivalita a nevraživost, občas potlačená politickou nutností. Vzácné okamžiky shody (jako byly například smlouvy o dělení španělského dědictví) byly ovšem prokládány méně vzácnými obdobími válečných střetů nebo alespoň hrozícího konfliktu. Říše ovšem nebyla Francie a rozhodně ji nemůžeme chápat jako jednolitý celek ovládaný osobou císaře. Byl to sice státní útvar, nicméně vazby mezi jednotlivými většími či menšími suverény byly spíše volné. Část panovníků Svaté říše římské byla plně oddána císaři, část, především ti, jejichž území se rozkládala v blízkosti francouzských hranic, se svými rodovými vazbami, smýšlením a politickou orientací klonila spíše k Francii.

Velmi specifický vztah existoval mezi Francií a Spojenými nizozemskými provinciemi, který udávala po celou dobu vlády Ludvíka XIV. určitá osobní nevraživost francouzského krále k této republice, jejíž zřízení odporovalo přesvědčení francouzského monarchy o správném uspořádání světa. V podstatě ve všech válečných konfliktech, do nichž se Francouzské království v době vlády Ludvíka XIV. dostalo, čelilo postupně alianci, jejímž významným členem byly právě Spojené nizozemské provincie. Ať už šlo o devoluční válku (1667–1668), devítiletou válku (1688–1697) nebo válku o španělské dědictví (1701–1714), vždy se politici Spojených nizozemských provincií přidali na stranu

francouzských protivníků. V 70. letech 17. století bylo dokonce samo Nizozemsko napadeno francouzskou armádou a bylo nuceno požádat o pomoc ostatní evropské mocnosti.

Velmi důležitou roli ve francouzské zahraniční politice hrála samozřejmě i Anglie, která například ve zmíněné francouzsko-nizozemské válce v letech 1672–1678 stála na straně Francie. Angličtí králové Karel II. i jeho nástupce a bratr Jakub II. byli bratrance Ludvíka XIV., neboť jejich matka, Henrietta Marie Bourbonská, byla dcerou Jindřicha IV. a sestrou Ludvíka XIII. Vztah mezi Stuartovským panovníkem Jakubem II. a Ludvíkem XIV. upevnila ještě skutečnost, že francouzský král poskytl azyl anglické královské rodině během anglické občanské války a podruhé ještě po Slavné revoluci roku 1688. Od roku 1688, kdy usedl na anglický trůn spolu se svou manželkou Marií Vilém III. Oranžský, původně místodržitel nizozemských provincií Holandu, Zélandu a dalších, se radikálně změnila anglická zahraniční politika, která od té chvíle nebyla nepodobná zahraniční politice Spojených nizozemských provincií; obě námořní velmoci tvořily do budoucna velice pevný základ jakékoliv protifrancouzské koalice.

Jedním z výrazných prostředků, jak Ludvík XIV. prosazoval svou vůli na evropském kontinentu a jak demonstroval francouzskou zahraniční politiku, byly bezpochyby válečné konflikty. Zatímco mladý devěťadvacetiletý Ludvík XIV. se s energií vrhl do devoluční války za právo své manželky na část španělského dědictví, dvaasedesátiletý Ludvík XIV. si v okamžiku smrti Karla II. roku 1700 plně uvědomoval vrtkavost válečné štěstěny a veškerá nebezpečí související s dlouhými léty bojů. Proto ještě dříve, než došlo k samotné válce o španělské dědictví, se francouzský král rozhodl konflikt, o kterém bylo všem Evropanům jasné, že dříve či později nastane, vyřešit diplomatickým jednáním. Tato snaha se ovšem ukázala jako marná, neboť v okamžiku, kdy vnuk francouzského krále dosedl na trůn ve Španělsku, byl Ludvík XIV. rozhodnut uhájit pro něj co možná největší část španělského impéria.

Po třinácti letech vyčerpávajících bojů, ve kterých Francie slavila drobná vítězství a utrpěla nejednu ničivou porážku, se francouzskému monarchovi přece jen podařilo to, o čem tak dlouho usiloval – potvrdit Filipa z Anjou jako španělského krále Filipa V., postarat se o to, aby

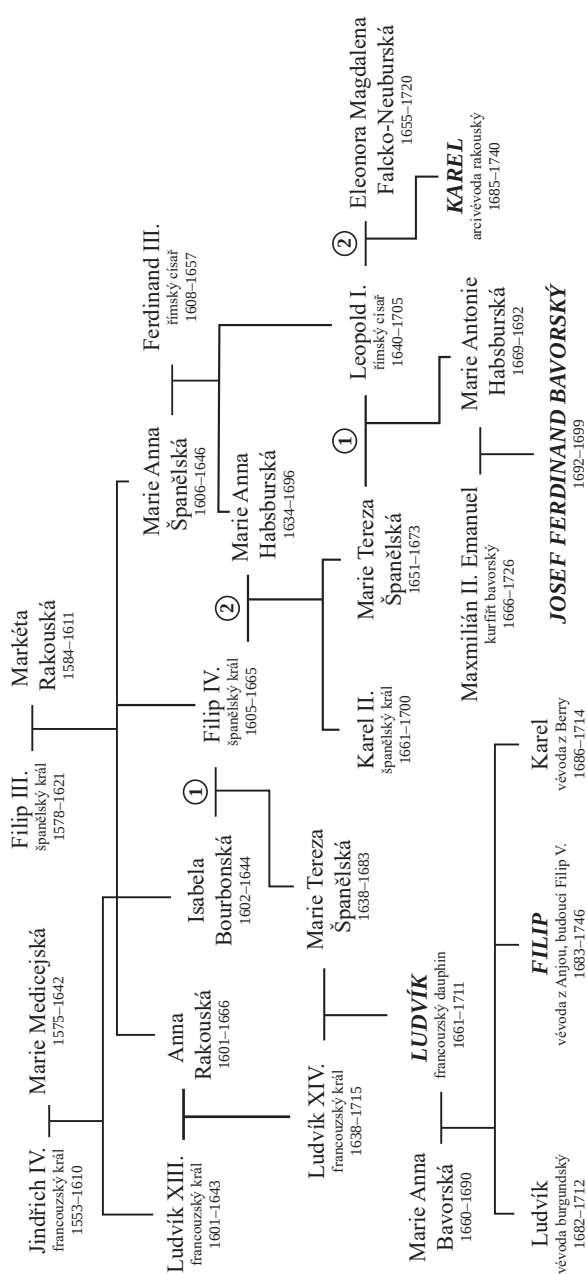
jeho nepřátelé uznali bourbonské nástupnictví ve Španělsku současně se zachováním alespoň části španělského impéria.

Poslední válečný konflikt krále Slunce byl rozhodně největší a pro Francouzské království nejvíce vyčerpávající, jaký Ludvík XIV. vůbec vedl. Nebyla to ovšem pouze válka, která devastovala Francouzské království na konci vlády Ludvíka XIV. K určitému úpadku přispěly také hospodářský pokles a ekonomická stagnace, které byly provázány neúrodou a hladem, zčásti způsobenými válkou, zčásti nepříznivým počasím, nebo povstání camisardů, jež propuklo krátce po začátku války o španělské dědictví a stáhlo z evropských bojišť část francouzské armády.

Přesto Ludvík XIV. stále zůstává symbolem rozkvětu a rozmachu Francie a jeho absolutistická vláda vrcholem moci Bourbonů ve Francouzském království. Přestože král Slunce neměl štěstí svého děda a prvního Bourbona Jindřicha IV., ani státnické nadání kardinálů Richelieua nebo Mazarina, rozhodně patří k největším francouzským panovníkům a přesto, že „zlaté období“ vlády tohoto krále na přelomu 17. a 18. století již dávno pominulo, válka o španělské dědictví zůstává nejvýznamnějším konfliktem, který Ludvík XIV. během svého života vedl.

Provázání rodu Bourbonů s Habsburky

Velkými písmeny jsou vyznačeni kandidáti na uprázdněný španělský trůn.

I. Poslední Habsburk na španělském trůnu

NÁSTUP KARLA II.

Ve čtvrtek 17. září 1665 padl na Španělské království velký smutek, neboť zemřel šedesátiletý král Filip IV., který vládl více než čtyřicet let. Podle záznamů lady Fanshawové, manželky anglického vyslance v Madridu sira Richarda Fanshawa, sepsal Filip IV. nedlouho před svou smrtí poslední vůli, ve které „zanechal poručnictví nad králem a vládu nad královstvím v rukou královny, Donny Anny Rakouské. Jako pomoc Jejímu Veličenstvu doporučil pak radu složenou z hraběte de Castilla, kardinála toledského, generálního inkvizitora, markýze z Aytona, vicekancléře Aragonu a hraběte de Penaranda. Jako svého nástupce určil Karla II., který nyní vládne“.¹

Karel II. Jako dítě (Juan Carreño de Miranda 1614–1685)

¹ *Memoires of Lady Fanshaw, wife of Sire Richard Fanshaw, Bart. Ambassador From Charles the Second to the Courts of Portugal and Madrid. Written by Herself. With Extracts From the Correspondence of Sir Richard Fanshaw, London 1830, s. 223.*

V okamžiku, kdy se španělským králem stal jediný syn Filipa IV., čtyřletý Karel II., vstoupil do evropské politiky problém španělského dědictví. Karel II., jemuž bylo ve Španělsku od útlého věku přezdíváno *el Heziado* (Očarováný), byl kvůli svému špatnému fyzickému a psychickému stavu velmi limitován. Od raného dětství trpěl epileptickými záchvaty a syfilidou, jejíž pravděpodobnou příčinou byla promiskuita jeho otce.² Nikdo proto v okamžiku jeho nástupu na španělský trůn nepředpokládal, že by se fyzicky velmi slabé a neduživé dítě mohlo dožít dospělosti. Zesnulý Filip IV. po sobě nezanechal jiného mužského potomka, jenž by v případě Karlovy smrti nastoupil na španělský trůn, a možnost, že by sám Karel II. mohl zplodit mužského dědice, se zdála být vzhledem k jeho zdravotnímu stavu naprosto vyloučená. Od poloviny 60. let 17. století se proto začalo hledat řešení, které by se uplatnilo v případě vymření španělských Habsburků po meči.

Karel II. však předčil očekávání většiny svých současníků a i přes svůj špatný zdravotní stav se dožil 39 let. Po celou dobu své vlády byl střídavě pod vlivem své matky Marie Anny (1634–1696), která jako dcera římského císaře a českého krále Ferdinanda III. pocházela z rakouské větve Habsburků, a svého nevlastního bratra a levobočka Filipa IV. Juana d'Austria. Vztah mezi královým levobočkem a královnou-regentkou byl velice napjatý a zhoršil se ještě více poté, co se koncem 60. let 17. století stal královniným zpovědníkem Jan Everard Nithrand. Vliv, který měl tento rakouský jezuita na královnu, byl trnem v oku Juanovi d'Austria, který nakonec dosáhl Nithrandova propuštění, a navíc, i přes odpor královny, zprostředkoval sňatek jejího syna Karla II. s Marií Louisou, dcerou Filipa I. Orleánského a vnučkou francouzského krále Ludvíka XIII. (1610–1643). Sňatek Karla II. s francouzskou princeznou se nakonec i přes nesouhlas královny-regentky uskutečnil koncem srpna roku 1679.

Jak již bylo zmíněno, většina současníků Karla II. byla přesvědčena o tom, že smrt mladého španělského krále na sebe nenechá dlouho čekat. Proto vyvstala otázka, kdo po něm nastoupí na trůn a stane se tak vládcem nejen vlastního Španělska, ale spolu s ním i rozsáhlého

² FREY, Linda and Marsha, *A Question of Empire. Leopold I and the War of Spanish Succession 1701–1705*, New York 1983, s. 4.

*Marie Luisa Orleánská, první manželka Karla II.
(Francisco Rizi 1614-1685).*

Filip IV. (Diego Velázquez 1559-1660)

impéria. V roce 1665, tedy v době smrti předposledního španělského Habsburka Filipa IV., žilo v Evropě, kromě Karla II., ještě několik dalších Filipových potomků. Tento španělský král uzavřel během svého života dva sňatky: první roku 1615 s Isabellou Bourbonskou, dcerou francouzského krále Jindřicha IV. (1589–1610) a Marie Medicejské, s níž během třicetiletého manželství zplodil několik dětí.

Syn Don Balthasar Carlos, který se narodil roku 1629, zemřel ve věku 16 let, a dcera Marie Tereza (1638–1683) se později stala manželkou francouzského krále Ludvíka XIV. (1643–1715), jemuž roku 1661 porodila syna, následníka francouzského trůnu Ludvíka (1661–1711).

Marie Anna, druhá manželka Filipa IV. (Diego Velázquez 1559–1660)

Dokonce i v žilách Ludvíka XIV. kolovala částečně habsburská krev, jelikož jeho matka Anna Rakouská pocházela ze španělské větve habsburského rodu, neboť byla dcerou Filipa III. a tudíž sestrou Filipa IV. Pokud bychom šli v rodokmenu francouzských panovníků ještě dále, zjistili bychom nejen další vazby na rod Habsburků, ale dokonce i na české země, jelikož jedna z prababiček Ludvíka XIV. se narodila jako nejmladší dcera Ferdinanda I. a Anny Jagellonské na Pražském hradě.

Ale vraťme se k osobě španělského krále Filipa IV. S druhou manželkou Marií Annou měl tento španělský král tři děti: Markétu Terezu (1651–1673), Filipa Prospéra, který se narodil roku 1657, ale zemřel ve věku čtyř let, a Karla, pozdějšího krále Karla II. Není bez zajímavosti, že v okamžiku smrti čtyřletého Filipa Prospéra 1. listopadu 1661 byl na pár dní jediným žijícím mužským potomkem Filipa IV. syn francouzského krále Ludvík, a to až do okamžiku, kdy se 6. listopadu 1661 narodil budoucí král Karel II.

Infantka Markéta Tereza (Juan Bautista del Mazo 1612–1667)

Dalším dítětem, které se narodilo z druhého manželství Filipa IV. s Marií Annou, byla Markéta Tereza. Ta se roku 1666 provdala za císaře Leopolda I. (1657–1705), který byl, stejně jako Ludvík XIV., po matce vnukem španělského krále Filipa III.

O rok později se císařskému páru narodil syn, arcivévoda Ferdinand, který ale po několika měsících zemřel. Jediné dítě Markéty Terezy a Leopolda I., které se dožilo dospělosti, byla Marie Antonie, provdaná roku 1682 za bavorského vévodu Maxe Emanuela, jemuž roku 1692 porodila syna Josefa Ferdinanda.³

Jak vyplývá z předchozího výčtu, mezi možné nástupce Filipa IV. patřili nejen potomci rakouských Habsburků, ale také děti francouzského krále Ludvíka XIV. a bavorského vévody Maxe Emanuela. Roku 1665 byl na světě pouze jediný vnuk Filipa IV., Ludvík, syn Ludvíka XIV. a Marie Terezy, který se narodil jen pár dní před svým španělským strýcem, pozdějším králem Karlem II. Pokud jde o francouzského

Svatba Ludvíka XIV. a Marie Terezy

³ PFANDL, Ludwig, *Karl II. Das Ende der spanischen Machtstellung in Europa*, München 1940, s. 529.

dauphina, je třeba zmínit jednu zásadní okolnost, která mohla jeho nástupnictví ve Španělsku do značné míry znepříjemnit. Dohoda o uzavření sňatku mezi francouzským králem Ludvíkem XIV. a španělskou infantkou Marií Terezou, jež byla vtělena jako jeden z článků do mírových smluv tzv. Pyrenejského míru, který roku 1659 ukončil francouzsko-španělský konflikt, stanovovala, že španělský král vyplatí Marii Tereze věno ve výši 500 000 zlatých écus. Na oplátku za přijetí věna neměla Marie Tereza nikdy vznést nárok na španělskou korunu a musela se ještě před sňatkem vzdát nároku na jakoukoliv část dědictví po svém otci za sebe i za své nenarozené potomky.

Kardinál Mazarin, první ministr Francie a do své smrti v roce 1661 i nejvýznamnější muž francouzské politiky, prosazoval, aby se infantka zřekla pouze nároků na Španělské království a jeho zámořské državy, aby svá dědická práva mohla uplatňovat ve Španělském Nizozemí, což byl však požadavek, který španělský král odmítal přijmout. Nakonec se kardinálu Mazarinovi alespoň podařilo smluvně spojit předání věna, jehož první část měla být vyplacena po uzavření manželství, s faktem, že se mladá francouzská královna zřekne nároků na dědictví po svém otci. První společná noc francouzského královského páru proběhla v červnu 1660 a nutno říci, že ani v létě 1660, ani nikdy potom nebyla do Francie dopravena byť jen část královnina věna.⁴

⁴ SCHOELL, Frédéric, *Histoire abrégé des traités de paix entre la puissance de l'Europe, depuis la paix de Westphalie*, Paris 1817, s. 296.

DĚDICTVÍ ŠPANĚLSKÝCH PRINCEZEN

Podle rozhodnutí Filipa IV., jež učinil krátce před svou smrtí, měl španělský trůn v případě smrti Karla II. připadnout potomkům Markéty Terezy, která byla v té době snoubenkou císaře Leopolda I. (1657–1705). V tomto rozhodnutí je možné vidět poslední pokus Filipa IV. zabránit francouzskému králi zmocnit se španělského impéria nebo některých jeho částí. Francouzská diplomacie však rozhodnutí Filipa IV. neakceptovala a poukazovala na stále nezaplacené věno francouzské královny. Již roku 1666 bylo ve Francii publikováno „*Pojednání o právech královny Marie Terezy*“, kterým bylo dáno jasně najevo, že Francie neuznává královnino zřeknutí se nároků na španělské dědictví.

Marie Tereza jako francouzská královna
(Charles Beaubrun 1604–1692)

Francouzský král Ludvík XIV. vzpomíná ve svých *Pamětech sepsaných za účelem výchovy dauphina* na události v letech 1665 a 1666 následovně: „Smrt španělského krále a válka Angličanů proti Spojeným nizozemským provinciím nastaly takřka současně a poskytly mi dva důležité důvody, proč vyhlásit válku; jednu proti Španělsku na vymáhání práv, která mi náležela, druhou proti Anglii na obranu Holanďanů.“⁵ Ona zmíněná válka proti Španělům byl konflikt na obranu dědických práv francouzské královny. Podle starého, tzv. devolučního práva, které platilo v například Brabantsku a některých částech Nizozemí, měly děti z prvního manželství v dědických záležitostech přednost před dětmi z druhého manželství. Tímto starým právem odůvodnil Ludvík XIV. nárok své manželky na velkou část Brabantska a Hainautu, téměř třetinu Franche-Comté a čtvrtinu Lucemburska.

Nedlouho poté, 16. května 1667, předal francouzský vyslanec v Madridu Aubusson de la Feuillade španělské královně-regentce *Pojednání o právech francouzské královny* a ústně odůvodnil nároky Ludvíka XIV. na část španělského dědictví. Krátce na to začali tento dokument šířit na evropských královských dvorech i ostatní francouzští vyslanci. Španělská regentka Marie Anna francouzské nároky odmítla a dala podnět k vytvoření spisu s názvem *Záštitu státu a spravedlnosti proti úmyslům o vytvoření universální monarchie*, jehož autoři byli právník Stockmann a baron de Lisola, kteří se snažili dokázat neoprávněnost nároků francouzské královny. Je třeba říci, že toto pojednání rozhodně nedosáhlo takové popularity a nevstoupilo v obecnou známost tak jako spis na obranu práv francouzské královny.⁶

Přestože se Ludvík XIV. zpočátku prostřednictvím svých vyslanců na evropských královských dvorech snažil poukazovat na to, že v žádném případě nechce rozpoutat válečný konflikt a rozhodně by dal přednost smíru se Španělskem, nakonec dospěla situace tak daleko, že ještě v první polovině roku 1667 propukla tzv. devoluční válka, která ale skončila následujícího roku.

⁵ LUDVÍK XIV., *Paměti krále Slunce. Úvahy pro poučení dauphinovo*, Praha 2007, s. 143.

⁶ SCHOELL, s. 333.

FRANCOUZSKO-RAKOUSKÁ JEDNÁNÍ

Francouzský král se na ozbrojený konflikt připravoval již v okamžiku, kdy vznikalo *Pojednání o právech francouzské královny*. V té době probíhala současně jednání o otázce španělského dědictví mezi francouzským vyslancem ve Vídni Jacquesem Grémonvillem a jeho rakouskými protějšky Václavem Eusebiem z Lobkovic a Janem Ferdinandem Františkem Auerspergem. Francouzský vyslanec se dostával ve Vídni do mnohých problémů a to nejen během jednání samotných, ale také mimo ně, z nichž asi nejzávažnější bylo zranění způsobené opilým španělským sluhou. Nakonec v polovině ledna 1668 vznikly dva návrhy, jak by mohlo být v budoucnu rozděleno španělské impérium. První varianta přiřkla císaři Milánsko, Baleáry, Kanárské ostrovy, Indie a Španělské království s výjimkou Navarry. Podle druhého návrhu by císař obdržel Milánsko, Španělské království, opět s výjimkou Navarry, Sicílii a Sardinii. V tomto případě by Francie získala Jižní Nizozemí, Navarru a španělské kolonie v zámoří, což by jí umožnilo zajistit si přední postavení v oblasti námořního obchodu. Na druhé straně císaři Leopoldovi I. by se podle tohoto schématu podařilo vytvořit rozsáhlou říši, ne nepodobnou té, kterou kdysi vytvořil jeho předek Karel V.⁷

Jednání, jež následovala, nebyla jednoduchá a několikrát se dostala do slepé uličky, jelikož císař Leopold I. nebyl ochoten vzdát se nároků na Neapolsko. Nakonec se císař se ztrátou tohoto italského území smířil a z obou možností zvolil tu první. Smlouva, která byla následně podepsána, přiřkla Ludvíkovi XIV. v případě smrti Karla II. celou Navarru a Rosas, území nacházející se v severovýchodní části Katalánska, obsazené Francií roku 1645 a Pyrenejským mírem opět navrácené Španělsku. Dále mělo být podle smlouvy z roku 1668 k Francii

⁷ K vídeňským jednáním a dohodám o dělení španělského dědictví blíže viz PICAVET, Camille-Georges, *La Diplomatie française au temps de Louis XIV, 1661–1715*, Paris 1930, s. 259 a BÉRENGER, Jean, *Leopold Ier (1640 – 1705), fondateur de la puissance autrichienne*, Paris 2004, s. 413.

připojeno ještě Neapolsko, Sicílie, Filipíny a francouzský král měl mít současně rozhodující slovo v záležitostech týkajících se severní Afriky. Pro francouzského panovníka byl ovšem nejpodstatnější zisk Jižního Nizozemí a Franche-Comté, jež měly spolu s Burgundskem dotvořit přirozenou hranici Francie na východě. Nakonec byla po dlouhých jednáních a nejednom ústupku, jak ze strany rakouského císaře, tak francouzského krále, 19. ledna 1668 podepsána vídeňská smlouva o dělení španělského dědictví, podle které mělo císaři Leopoldovi I. připadnout vlastní Španělské království, Milánsko, španělské državy v Novém světě a přístav Finale v Ligurii, jehož prostřednictvím by mohla být zajištěna komunikace mezi Rakouskem a Španělskem. Ludvík XIV. a jeho dědici by pak získali Španělské Nizozemí, Franche-Comté, Neapolsko, Sicílii a Filipíny.

*Ludvík XIV. před Besançonem během devoluční války
(Adam Frans van der Meulen 1632– 1690)*

V době, kdy ve Vídni probíhala horečnatá jednání o budoucnosti španělské říše, stále ještě trvala devoluční válka mezi Francií a Španělskem a francouzská armáda, vedená maršálem Henrim Turennem (1611–1675), obsadila téměř bez boje podstatnou část Flander a začala postupovat na Brusel.

Námořní mocnosti, Spojené nizozemské provincie a Anglie, znepokojeny francouzskou rozpínavostí, ukončily válečný konflikt, který vedly mezi sebou, a společně se Švédskem podepsaly 23. ledna 1668 v Haagu tzv. Alianci tří, jež nebyla ničím jiným než výrazem obav z expanzivní politiky francouzského krále. Ludvík XIV. se proto rozhodl ukončit devoluční válku a na jaře 1668 začala mírová jednání, která vyvrcholila podpisem mírové smlouvy 2. května 1668 v Cáchách, jejímiž signatáři byli Colbert de Croissy za Francii a baron Bergheiken za Španělsko. Francie získala deset důležitých míst v Jižním Nizozemí (mezi nimi například Armentières, Menin, Oudenaarde, Tournai, Courtrai, Ath, Douai a navíc i významné město Lille). Ludvík XIV. vrátil na oplátku Španělsku Franche-Comté. V *Úvahách pro poučení dauphinovo* k tomu poznamenal: „Panství Franche-Comté, které jsem dobyté vrátil, bylo možno přivést do takové situace, že se ho kdykoliv zase zmocním, a mé nové, lépe zajištěné výboje mi poskytnou spolehlivější průchod do celého Nizozemí.“⁸ Není bez zajímavosti, že ani v preambuli mírové smlouvy z Cách, ani v žádném jiném jejím článku není ani slovo o právech francouzské královny Marie Terezy na španělské dědictví, a cášská smlouva je tak jednou z mála mírových smluv, která neřešila problém, kvůli němuž vlastně samotná válka vznikla.

Otázka španělského dědictví byla roku 1668 pro francouzského krále vyřešena vídeňskou smlouvou a už se jen čekalo na smrt Karla II., která ovšem nepřicházela. Mezitím se císařskému páru, Leopoldovi I. a jeho třetí manželce Eleonoře Falcko-Neuburské, narodil roku 1678 syn Josef a o osm let později i Karel, který sehrál ve válce o španělské dědictví jednu z klíčových rolí. Naroděním arcivévody Karla odpadla možnost, že by došlo k obnovení rozsáhlé říše Karla V., neboť prvorozený Josef, jak se všeobecně předpokládalo, měl zdědit středoevropské državy svého otce a jeho mladší bratr mohl nastoupit na trůn

⁸ LUDVÍK XIV., s. 266.

ve Španělském království. Přestože ani jeden z rakouských arcivévodů nebyl přímým potomkem Filipa IV., rakouští Habsburkové se automaticky pokládali za dědice svých španělských příbuzných. Císař navíc kalkuloval s faktem, že i jeho dcera Marie Antonie se musela v okamžiku sňatku s bavorským vévodou zříci nároků na španělské dědictví, které na ni přešly od matky, španělské infantky Markéty Terezy. Leopold I. do smlouvy, v níž se bavorský manželský pár zřiká dědictví španělské koruny, zahrnul i odškodnění, které se mělo bavorskému vévodovi dostat – Španělské Nizozemí. Za této situace považoval Leopold I. své syny za legitimní dědice španělského trůnu, což dokresluje i fakt, že na počátku 90. let obdržela španělská královna dopis z Vídně podepsaný arcivévodou Karlem, který ke svému podpisu připojil i titul dědice španělského impéria.

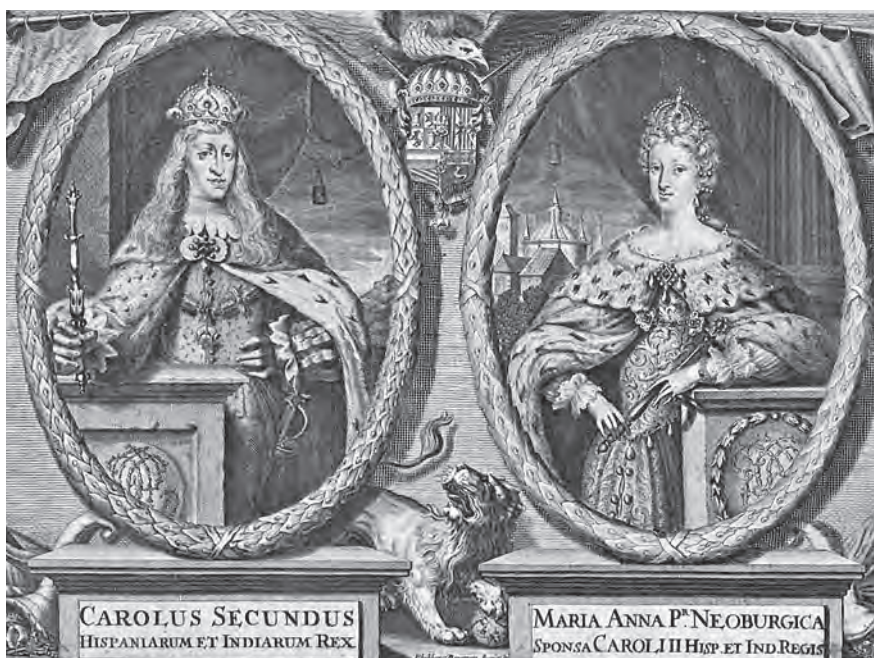
PO DEVÍTILETÉ VÁLCE

Otázka španělského dědictví se opět stala aktuální koncem 90. let 17. století, v době, kdy mírem v Rijswijku skončila devítiletá válka (1688–1697), a pozornost evropských panovníků se opět obrátila k Madridu, odkud přicházely zprávy o zhoršujícím se zdravotním stavu Karla II. V této době přicházeli v úvahu tři kandidáti. Jedním z nich byl syn bavorského kurfiřta Maxe Emanuela a jeho první manželky Marie Antonie, Josef Ferdinand, jehož zájmy v Madridu vehementně prosazoval vyslanec bavorského dvora Bertier. Tento obratný vyjednaváč se snažil přesvědčit nejen samotného krále Karla II., ale i významné španělské politiky, že určení syna bavorského kurfiřta za následníka Karla II. je nejlepší možné řešení. Argumentoval převážně tvrzením, že pokud by španělský trůn připadl francouzskému či rakouskému kandidátovi, toto rozhodnutí by nevyhnutelně směřovalo k celoevropskému konfliktu. Jak běh událostí ukázal, Bertier se nemýlil.

Nebyl to ovšem pouze bavorský diplomat, kdož v Madridu hájil zájmy svého vládce a jeho příbuzných. Mezi další významné diplomaty patřil i rakouský šlechtic Bonaventura, hrabě Harrach, který se na španělském královském dvoře stal jednou z hlavních osobností rakouské strany, skupiny šlechticů prosazujících na španělský trůn jednoho ze synů Leopolda I. V čele tohoto uskupení stála sama královna, druhá manželka Karla II., Marie Anna Falcko-Neuburská, dcera falckého kurfiřta Filipa Viléma a současně sestra Eleonory Falcko-Neuburské, druhé manželky císaře Leopolda I. Podle současníků neměl Karel II. svoji druhou choť příliš v lásce a někteří z diplomatů informovali o tom, že i královna si je velmi dobře vědoma nechuti, kterou k ní manžel chová. „Je z duše nešťastná z toho, že se k ní manžel chová chladně, a to až tak, že s ní nechce zůstat o samotě; a v okamžiku, kdy se královna otočí, vyplazuje [Karel II.] jazyk a dělá grimasy.“⁹

Marie Anna v Madridu hájila vehementně zájmy svých příbuzných. Její čínorodost zašla dokonce tak daleko, že prosadila svého

⁹ LAVISSE, Ernest, *Louis XIV. Histoire d'un grand règne 1643–1715*, Paris 1989, s. 785.

Karel II. a Anna Marie Falcko-Neuburská

bratrance Jiřího Hessensko-Darmstadtského na post místokrále v Katalánsku. Jiří Hessensko-Darmstadtský si samozřejmě nenechal takovou příležitost ujít, sebral vojsko a zanedlouho se se svými pluky dostal téměř k Madridu. Až rozhodnutí Karla II. ukončilo vpád jeho jednotek do Španělského království. Nutno říci, že tato událost nebyla pro rakouskou stranu na madridském dvoře nejšťastnější a po tomto incidentu se část španělské šlechty začala přiklánět k bavorskému či francouzskému kandidátovi. Krátce potom byl Bonaventura hrabě Harrach ve funkci rakouského vyslance nahrazen svým synem, který se do Madridu dostavil v říjnu 1698.

Podobně jako císař a bavorský kurfiřt, i francouzský král Ludvík XIV. měl u španělského dvora svého vyslance, Henriho markýze d'Harcourta, který zde od roku 1697 obratně hájil dauphinovo právo na španělskou královskou korunu. Markýz d'Harcourt se do doby, než Karel II. zemře, měl řídit následujícími instrukcemi, které mu poskytl francouzský král: „Ustavíte právo mého syna jako jistý princip založený

na obecném právu a zákonech, obzvláště španělských, a na zvycích všech států, které tvoří tuto monarchii. Budete ho prosazovat jako dědice, kterému nikdo nemůže zabránit převzít titul španělského krále.“¹⁰ Pod tlakem mezinárodních událostí a celkového napětí mezi případnými dědici Karla II. došel ovšem Ludvík XIV. závěru, že jeho jediný syn a následník francouzského trůnu není nejlepším kandidátem na získání španělského dědictví. Aby se vyhnul konfliktu a mohl lépe čelit nařčením ostatních velmocí, že v případě zvolení dauphina španělským králem plánuje spojení obou mocných říší, dovolil svému synovi Ludvíkovi, aby přenesl práva na španělský trůn na jednoho ze svých mladších synů, buď Filipa z Anjou, který se narodil roku 1683, nebo Karla z Berry, narozeného roku 1686. Dauphin poslechl rady svého otce a ve veřejném prohlášení se vzdal svých práv na španělské dědictví ve prospěch svých synů, neboť, jak prohlásil, „jsou oba příliš vzdáleni francouzské koruně a Španělé tak mohou věřit, že Francie a Španělsko nebudou spojeny pod vládou jednoho panovníka“. Na závěr svého prohlášení ještě připojil hrozbu: „Jestliže se Španělé rozhodnou pro jednoho ze synů císaře, budu muset hájit práva svých synů silou.“¹¹

¹⁰ Tamtéž, s. 786.

¹¹ Tamtéž.

II. Španělské dědictví koncem 17. století

V posledních dvou letech 17. století se stala otázka, kdo nastoupí na trůn po smrti Karla II. opět více než aktuální. Zdravotní stav španělského krále se postupně zhoršoval, což bedlivě sledovaly všechny evropské mocnosti. Philippe de Courcillon, markýz de Dangeau, který psal v letech 1684–1720 *Deník*, v němž se snažil vyličit každodenní život ve Versailles, zanechal také četné zmínky o zdravotním stavu Karla II. Ke dni 20. května 1699 si markýz poznamenal, že „poslední novinky z Madridu nejsou dobré hlavně kvůli zhoršujícimu se stavu španělského krále“.¹² V červnu téhož roku markýz zaznamenal určité

Karel II. (Juan de Miranda Cerreno 1614–1685)

¹² DANGEAU, Philippe de Courcillon, *Journal du Marquis de Dangeau*, Tome septième 1699–1700, Paris 1856, s. 398.

zlepšení, ale již počátkem srpna napsal: „Král španělský je na tom hůře než kdykoliv předtím. Všeobecně se předpokládá, že již učinil opatření týkající se jeho dědictví.“ Karel II. se však i z této nemoci nakonec zotavil, podle Dangeaua dokonce tak, že „je zde určitá naděje na to, že by mohl mít ještě děti“, ale ani evropští politici, ani španělská šlechta si nemohli být jisti, kdy choroba opět udeří, a proto se začalo čím dál tím intenzivněji diskutovat o otázce španělského dědictví.

Vyslanci evropských mocností na madridském královském dvoře obdrželi instrukce od svých panovníků a především vyslanci Francie, Rakouska a Bavorska se měli zasadit o to, aby prospěli svému vládci a prosadili právě jeho příbuzného na španělský trůn. Chování vyslanců na madridském dvoře mělo samozřejmě také velký vliv na španělské politiky, kteří již po několik let byli svědky neustále se střídajících stavů relativního zdraví s epileptickými záchvaty a dalšími nemocemi, které Karla II. postihovaly čím dál tím častěji. Všichni na madridském dvoře proto cítili potřebu vyjádřit své stanovisko ohledně vhodného kandidáta na španělský trůn a vyslovit se zatím alespoň neoficiálně pro francouzskou, rakouskou či bavorskou stranu. V této době byl jedním z nejvýznamnějších španělských politiků toledský arcibiskup, kardinál Portocarrero, který například naznačil francouzskému vyslanci markýzi d'Harcourtovi, že by se mu myšlenka, že by na trůn po Karlovi II. nastoupil jeden z vnuků Ludvíka XIV., nikterak nepříčila. Další významný muž španělské politiky, vévoda Saint-Jean, člen válečné rady a místokrál Sardinie, který byl velmi pobouřen chováním královny, bez okolků prohlásil, že po smrti současného španělského krále se postaví na stranu francouzského kandidáta. Zajímavý je i postoj Petra Blandinièra, zpovědníka Karla II., který se v přítomnosti vyslance d'Harcourta vyjádřil, že „celý Aragon, Navarra, Andalusie a nejlepší část španělských provincií doufají, že jim nejkřesťanštější panovník poskytne útočiště poté, co jejich monarcha zavře oči“.¹³

Projevy profrancouzských nálad mezi španělskými šlechtici pozvбудily Ludvíka XIV. k vstřícným krokům vůči Španělskému království, čímž, jak doufal, si přikloní na svou stranu nejen větší část šlechty, ale vyslouží si i vděk španělského krále. Ještě v roce 1698 nabídl

¹³ LAVISSE, s. 786.

francouzský král španělské straně část své flotily, aby mohla osvobodit Ceutu, kterou v té době obléhali Arabové, a aby mohla zajistit bezpečnost lodí plujících z Nového světa, které čím dál častěji ohrožovali berberští piráti. Přes všechny snahy Ludvík XIV. ale nedosáhl toho, co původně zamýšlel, protože mu nebyly poskytnuty žádné záruky, že by na španělský trůn měl dosednout jeden z jeho vnuků.

Kromě Francie, císaře a Bavorska se o možné uchazeče na španělský trůn začaly v této době zajímat i maritimní mocnosti. Jak Anglie, tak Spojené nizozemské provincie zvažovaly, který z kandidátů by byl pro jejich zájmy nejvhodnější. Političtí představitelé obou těchto mocností, jejichž politické priority se v otázce španělského dědictví mnoho nelišily, byli rozhodně proti tomu, aby došlo ke spojení Španělska a Francie, pokud by se dědicem španělského trůnu stal dauphin, nebo Španělska a Rakouska, v případě, že by na španělský trůn dosedl arcivévoda Josef. Když se dauphin zřekl svých práv a Leopold I. prohlásil, že dědicem španělského trůnu by se stal jeho mladší syn Karel, neměli političtí představitelé Anglie ani Spojených nizozemských provincií mezi kandidáty žádného favorita, ale byly to právě tyto dva státy, které mohly významně vychýlit jazýček vah evropské politiky, a svým

Leopold I.

Vilém III.

(Sir Godfrey Kneller 1646–1723)

postojem tak nepřímou rozhodnout o osobě budoucího španělského krále. Této skutečnosti si byli vědomi jak francouzský král, tak i císař a bavorský kurfiřt, kteří začali dělat všechno možné, aby získali podporu námořních mocností.

Leopold I. chtěl upevnit dohodu z května 1698, kterou uzavřel s anglickým králem Vilémem III. a politickými zástupci Spojených nizozemských provincií a jež zaručovala práva na španělský trůn jeho mladšímu synovi, arcivévodu Karlovi. Císař doufal, že se mu na základě této dohody podaří prosadit vyslání Karla s 10 000 muži do Madridu, ale k tomuto plánu potřeboval pomoc maritimních mocností, které by poskytly flotilu k přepravě arcivévody a jeho vojska do Španělska. Anglický panovník Vilém III., ani přední nizozemský politik Anthoine Heinsius, nechťeli provokovat francouzského krále Ludvíka XIV., o kterém velmi dobře věděli, že je schopen při sebemenší příležitosti sáhnout ke zbrani a poskytnutí lodí pro rakouské vojáky by se dalo považovat téměř za provokaci. Nadto si byli vědomi skutečnosti, že pokud by se francouzský král rozhodl zabrat Španělské království silou, dalo by se mu v tom jen velmi obtížně zabránit.

Po ukončení devítileté války a uzavření míru v Rijswijku začal Ludvík XIV. v očekávání dalšího konfliktu provádět reformy v armádě, která zanedlouho čítala 150 000 vojáků v pěších sborech a více než 30 000 mužů v kavalerii. Ještě během léta 1698 navíc francouzský král vyslal 23 francouzských válečných lodí ke Cádizu a další do Atlantického oceánu mezi Bordeaux a španělský přístav La Coruña, další část francouzské flotily zamířila z přístavu Toulon k Neapoli. Na hranicích mezi Španělskem a Francií byly připraveny francouzské vojenské jednotky a část Ludvíkovy armády byla v Dauphiné připravená kdykoliv překročit Alpy. Ludvík XIV. se snažil demonstrovat sílu a připravenost francouzské armády, která byla udržována v pohotovosti četnými manévry, z nichž největší a nejvýznamnější proběhly v září 1698 v Compiègne pod velením Louise François, vévody Boufflerse.

Jak již bylo řečeno, Anglie ani Spojené nizozemské provincie nechťely zavdat Ludvíkovi XIV. příčinu k vojenskému zásahu. Vilém III. poslal na francouzský dvůr jednoho ze svých rádců, Henryho Bentina, který se díky vlivu na anglického krále honosil titulem hraběte z Portlandu. Tento vyslanec si například otevřeně stěžoval na to,

Ludvík XIV. u Compiègne roku 1698

že francouzský král poskytl na zámku Saint-Germain-en-Laye útočiště sesazenému Stuartovskému monarchovi Jakubovi II. Když se Ludvík XIV. dozvěděl, co je hlavní námětem vyslancových hovorů, odmítl hraběte z Portlandu přijmout, dovolil však svým rádcům, Torcymu a Pomponnovi, aby s anglickým vyslancem promluvili a nabídli mu dohodu týkající se budoucího rozdělení španělského impéria. Portland však podle instrukcí, které obdržel z Londýna, navrhol, aby se španělským králem stal bavorský princ Josef Ferdinand. Nakonec se

k tomuto tématu vyjádřil i francouzský král, který se nechal slyšet, že bude souhlasit s rozdělením dědictví, jehož jedna část připadne právě bavorskému princovi, ovšem za podmínky, že vlastní Španělsko zdědí jeden z jeho vnuků. V takovém případě, prohlásil Ludvík XIV., bude Francie ochotna zaručit obchodní privilegia námořním mocnostem.

Zatímco ve Versailles probíhala jednání mezi anglickým vyslancem a francouzskými politiky, činil se stejně i francouzský vyslanec v Londýně Camille d'Hostun, vévoda Tallard. V dubnu 1698 nabídl Vilém III. Tallardovi dohodu o rozdělení španělského dědictví, podle níž by jednomu ze synů dauphina připadlo vlastní Španělsko a jeho zámořské državy, rakouskému arcivévodovi Milánsko a Neapol a syn bavorského kurfiřta by byl odškodněn Španělským Nizozemím, které by bylo zvětšeno o část francouzského území. Ludvík XIV. samozřejmě nechtěl ani slyšet o zvětšení Španělského Nizozemí na úkor Francie, ale přikázal Tallardovi, aby dále pokračoval v jednání. Nicméně svůj postoj k celé situaci vyjádřil následovně: „Není možné, že se najde nějaký kompromis mezi mým a princovým smýšlením, na jehož základě bude vytvořen plán, podle kterého budeme moci postupovat.“¹⁴

Ludvík XIV. však vzápětí navrhl jiné rozdělení. Podle něj mělo Španělské Nizozemí a Sicílie připadnout dauphinovi, Milánsko rakouskému arcivévodovi a zbytek španělského impéria Josefu Ferdinandovi. Pokud by s tímto rozvržením maritimní mocnosti nesouhlasily, přišel francouzský král s další možností, jak rozdělit španělské dědictví. Podle druhého návrhu měla Neapol připadnout rakouskému arcivévodovi, Milánsko savojskému vévodovi, Španělské Nizozemí bavorskému kurfiřtovi a zbytek jednomu ze synů dauphina.

Anglický král ve skutečnosti neočekával tak vstřícnou nabídku ze strany Francie. Skutečnost, že Ludvík XIV. byl ochoten smířit se s rozdělením španělského impéria, naznačovala, že není nakloněn myšlence další evropské války, a to i přes to, že se pohyby svých vojsk a častými vojenskými manévry snažil všechny přesvědčit o opaku. Francouzské návrhy byly prodiskutovány jak v Londýně, tak v Haagu. Proti druhému francouzskému návrhu se však postavili političtí představitelé Spojených nizozemských provincií, neboť je znepokojovalo, že by

¹⁴ Tamtéž, s. 789.

Španělské Nizozemí mělo připadnout bavorskému kurfiřtovi, který rozhodně nebyl takovým sousedem, který by je ubránil před případným francouzským vpádem. Další výhrady měly maritimní mocnosti k návrhu, aby vlastní Španělsko a Indie připadly jednomu z francouzských princů. Po dalších jednáních mezi anglickými a nizozemskými politiky přišly Anglie a Spojené nizozemské provincie s podmínkou, za které by s navrženým dělením souhlasily. Požadavkem maritimních mocností byl zisk Ceuty, Oranu, Port-Mahonu, Gibraltaru a Havany, které byly významnými španělskými obchodními stanicemi.

Nakonec se ukázalo, že nejvýhodnější pro všechny tři mocnosti je první dohoda navržená Ludvíkem XIV. Jediný problém v ní představovalo vévodství Lucemburk, které podle francouzského návrhu mělo připadnout francouzskému království, s čímž se nemohli nizozemští politici smířit. Problém Lucemburku představoval hlavní téma jednání mezi Vilémem III. a francouzským vyslancem Tallardem. Anglický král nabízel řadu alternativ, jako např. převzetí Toskánska nebo Milánska Francií, ale tyto možnosti by předpokládaly další jednání a opětné přerozdělení španělské říše.

Právě v tomto okamžiku ztratil francouzský král trpělivost. Povzbuzen zprávami markýze d'Harcourta z Madridu, které naznačovaly velkou podporu španělských politiků francouzské straně, napsal Ludvík XIV. 11. července 1698 Tallardovi, aby rozhodně nesouhlasil pouze s „*průměrnými výhodami*“. Jednání však pokračovala dále a francouzský král se postupem času vrátil k umírněnému tónu, a dokonce souhlasil s jednáním s anglickým králem Vilémem III. a nizozemským politikem Heinsiem prostřednictvím svých vyslanců na zámku Loo v Gelderlandu, oblíbeném sídle Viléma III. Na tomto setkání byly prodiskutovány všechny předešlé návrhy na rozdělení španělské říše a navrženy i další možnosti. Dokonce se uvažovalo o tom, že by bylo rozděleno i samotné Španělsko, a to mezi dauphina, který by obdržel provincie Navarru a Guipúzcoa, a Josefa Ferdinanda, který by dostal zbytek Španělského království. Ke všem možnostem dělení měl však výhrady právě Heinsius, který rozhodně odmítal možnost, že by na španělský trůn dosedl jeden z vnuků Ludvíka XIV. A už vůbec se mu nelíbilo, že by v opačném případě připadla Francii část Apeninského poloostrova, což by podle jeho slov znamenalo „zhoubu

anglo-nizozemského obchodu ve Středomoří“. Kvůli jeho postoji hrozilo, že se jednání mezi maritimními mocnostmi a francouzským králem nebezpečně protáhne.

Nakonec byla ovšem 8. září 1698 podepsána anglo-francouzská dohoda, kterou ještě nebylo možno pokládat oficiální, neboť ze strany Francie připojil svůj podpis pouze markýz Tallard. Krátce poté schválili tuto dohodu i politici Spojených nizozemských provincií. Nutno dodat, že obě maritimní mocnosti by uvítaly, kdyby se jednání o budoucím rozdělení španělské říše zúčastnil i zástupce císaře, ale Ludvík XIV. byl proti tomu, neboť argumentoval tím, že pokud by se Leopold I. dozvěděl, že jeho spojenci plánují s jeho někdejším protivníkem rozdělení dědictví po Karlu II., postavil by se všemi prostředky proti tomu. Ludvík XIV. se nejvíce obával toho, že by císař mohl

Hrabě de Tallard (neznámý autor, dobová rytina)

přesvědčit Karla II., aby určil jediným dědicem arcivévodu Karla, jelikož by Leopold I. mohl prezentovat svého druhorozeného syna jako jediného, který by mohl předejít rozdělení španělského impéria.

Novinka o podpisu smlouvy mezi Francií a maritimními mocnostmi, která měla po smrti Karla II. rozdělit španělské impérium, se rychle rozšířila nejen po Evropě, ale doputovala i do Madridu, kde rozhořčila většinu politiků. Mezi španělskými politickými představiteli začal převládat názor, že by bylo lepší, aby španělské dědictví připadlo jedinému dědici a k žádnému dělení vůbec nedošlo. Vhodným kandidátem se proto zdál být Josef Ferdinand Bavorský. Velká část španělských grandů v čele s kardinálem Portocarrerem sice ujišťovala Ludvíka XIV. o své oddanosti francouzské straně, ale postupně se začala přiklánět k možnosti, že by španělský trůn zdědil bavorský princ.

Dne 11. listopadu 1698 se král Karel II. objevil na zasedání Státní rady a nechal sepsat poslední vůli, jíž přiřkl svou rozsáhlou říši synovi bavorského kurfiřta. Toto rozhodnutí vyvolalo na francouzském i rakouském dvoře pobouření. Císař Leopold I. dokonce, když se tuto novinu dozvěděl, otevřeně prohlásil, že vpadne do Bavorska. Ludvík XIV. se obrátil na anglického krále a představitele Spojených nizozemských provincií s návrhem společného postupu ve věci španělského dědictví a současně navrhl obrátit se přímo na bavorského kurfiřta a přimět ho, aby souhlasil s rozdělením španělské říše, pokud chce zachovat alespoň nějakou část pro svého syna. Poté by, podle plánu francouzského krále, následovalo zaslání společného protestu Francie, Anglie a Spojených nizozemských provincií proti závěti na madridský dvůr.

Toto napětí v mezinárodních vztazích vyvolané závětí Karla II. však netrvalo dlouho, neboť již 6. února 1699 bavorský princ Josef Ferdinand v necelých sedmi letech zemřel. Jak poznamenal ve svých zápiscích markýz Dangeau k neděli 8. února 1699: „Jeden důstojník pověřený maršálem Villeroyem vyřízením nějakých záležitostí v Bruselu se vrátil a potvrdil, že bavorský princ zemřel necelou čtvrt hodinu před jeho vlastním odjezdem. Smrti mladého prince všichni litovali, neboť se na něj pohlíželo jako na záruku míru v Evropě.“¹⁵ Krátce nato obnovila Francie jednání o rozdělení španělského dědictví s Anglií

¹⁵ DANGEAU, Tome septieme 1699–1700, Paris 1856, s. 22.